OPTIMIZAREA GÂNDIRII ELEVILOR PRIN MONITORIZAREA CURRICULUMULUI ȘCOLAR

OPTIMIZING STUDENTS' THINKING THROUGH SCHOOL CURRICULUM MONITORING

CZU: 37.016:159.955-057.874 **https://doi.org/10.59295/spd2025s.59**

Raisa CERLAT
ORCID: 0000-0001-6864-9939
E-mail: raisa.cerlat@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *This paper explores school curriculum monitoring as a strategic approach to optimizing students' thinking development. The study aims to establish a theoretical and methodological framework that links curriculum design with cognitive progress, emphasizing critical, logical, and creative thinking skills. The research methodology combines documentary analysis of curricular policies and national regulations in the Republic of Moldova with psychological perspectives (Piaget, Vygotsky, Bruner), classroom observation, and the development of practical monitoring tools (grids, rubrics, reflective journals, observation sheets). Findings highlight the need for an integrative and transdisciplinary monitoring process, focused on competences, formative feedback, and the dynamics of cognitive processes. The paper concludes that curriculum monitoring, when guided by clear principles and validated tools, is essential for enhancing students' thinking and raising the overall quality of education.*

Keywords: *school curriculum, educational monitoring, thinking development, cognitive competences, formative assessment.*

INTRODUCERE

Monitorizarea curriculumului școlar, în contextul unui sistem educațional modern centrat pe formarea competențelor, presupune un demers complex de evaluare continuă, analitică și orientativă a modului în care elevii își dezvoltă capacitățile cognitive în raport cu obiectivele educaționale propuse. În acest sens, un cadru conceptual psihologic oferă fundamentul necesar pentru înțelegerea și ghidarea procesului de monitorizare a progresului cognitiv al elevilor.

Având în vedere importanța dezvoltării gândirii ca obiectiv central al educației, monitorizarea curriculară capătă o funcție strategică în asigurarea calității procesului educațional. Aceasta nu se reduce la o simplă măsurare a achizițiilor, ci urmărește în mod integrat dinamica evoluției cognitive a elevilor, punând accent pe procesele mentale implicate în învățare, precum și pe adaptabilitatea curriculumului la nevoile reale ale elevilor.

În vederea consolidării unei abordări științifice riguroase, monitorizarea curriculumului din perspectiva dezvoltării gândirii presupune definirea clară a scopurilor

operaționale și a direcțiilor metodologice de acțiune. Astfel, este esențială delimitarea unor obiective metodologice clare care să orienteze procesul de investigare și intervenție educațională, precum și formularea principiilor metodologice care să asigure coerența și validitatea întregului demers.

OBIECTIVE METODOLOGICE ALE MONITORIZĂRII DIN PERSPECTIVA DEZVOLTĂRII GÂNDIRII ELEVILOR

1. Identificarea nivelului de dezvoltare a gândirii elevilor în relație cu competențele curriculare specifice.
2. Monitorizarea progresului cognitiv al elevilor pe parcursul unităților de învățare.
3. Furnizarea feedback-ului formativ în vederea ajustării strategiilor de predare-învățare.
4. Individualizarea intervențiilor educaționale în funcție de ritmul cognitiv al elevilor.

GÂNDIREA CA OBIECT AL MONITORIZĂRII

Gândirea, ca proces psihic superior, este esențială în dezvoltarea competențelor generale și specifice ale elevilor. Potrivit lui Piaget, dezvoltarea gândirii evoluează de la formele concrete (operaționale) la cele abstracte (formale), într-o succesiune de stadii care pot fi susținute și accelerate prin experiențe educaționale structurate [1]. La rândul său, Vygotsky a argumentat că dezvoltarea cognitivă este un proces social, iar intervențiile pedagogice în zona dezvoltării proxime joacă un rol decisiv [2].

De asemenea, Bruner a susținut ideea învățării spiralate, în care conceptele sunt reluate la niveluri tot mai complexe de înțelegere. Aceste abordări au fost asumate și în politicile curriculare ale Republicii Moldova, în care dezvoltarea gândirii este un obiectiv transversal.

CURRICULUMUL

În Republica Moldova, curriculumul reprezintă un document normativ de politică educațională, care stabilește finalitățile, conținuturile, principiile didactice și criteriile de evaluare a procesului educațional, pentru toate treptele și nivelurile de învățământ general [3, p. 4].

De regulă, curriculumul în sens restrâns cuprinde:

a) finalităţi, conţinuturi, activităţi şi mijloace de învăţare şi evaluare (oportunităţi şi experienţe de învăţare proiectate şi oferite elevilor);
b) ansamblul documentelor educaţionale de tip reglator: planuri de învăţământ, programe, manuale, ghiduri metodologice etc.;
c) curricula pe discipline.

În sens larg, curriculumul cuprinde:

a) filozofia educației, valorile, obiectivele, conținuturile, strategiile, experiențele de învățare, evaluarea, rezultatele evaluării, managementul;
b) politici educaționale, procese decizionale, manageriale și de monitorizare care preced, acompaniază și ghidează proiectarea/elaborarea, implementarea, evaluarea experienţelor de învăţare[4, p. 8].

Curriculumul joacă un rol esențial în dezvoltarea gândirii elevilor, oferind un cadru coerent pentru formarea competențelor cognitive prin obiective educaționale clare, conținuturi relevante și metode didactice adaptate. Prin organizarea progresivă a învățării, promovarea gândirii critice, logice și creative, precum și prin evaluarea centrată pe procesul de reflecție, curriculumul contribuie la formarea unei gândiri autonome și flexibile, necesare adaptării la cerințele societății contemporane.

Din perspectiva dezvoltării gândirii elevilor, monitorizarea curriculumului trebuie să se bazeze pe următoarele principii fundamentale:

1. Principiul formativității - monitorizarea are rol reglativ și de susținere a învățării, fiind centrată pe progres, nu doar pe rezultate [5].

2. Principiul dezvoltării graduale și spirale - se urmărește progresul cognitiv în pași succesivi, în corelație cu stadiile dezvoltării gândirii și structura învățării spiralate (conform Bruner, Piaget) [6].

3. Principiul centrat pe competențe - monitorizarea nu se reduce la verificarea achizițiilor factuale, ci vizează modul în care elevii aplică gândirea pentru rezolvarea de probleme și luarea deciziilor în contexte reale [7].

4. Principiul contextualizării - evaluarea și monitorizarea gândirii se realizează în contexte semnificative și relevante pentru viața reală, conform unei perspective funcționale a învățării [8].

5. Principiul integrativ și transdisciplinar - se evaluează transferul abilităților cognitive între discipline și domenii ale vieții cotidiene, promovând gândirea flexibilă și adaptativă [9].

Pe baza acestor principii, se pot propune următorii indicatori pentru monitorizarea dezvoltării gândirii în procesul educațional:

- Capacitatea de analiză, sinteză și generalizare a informației;
- Formularea ipotezelor și strategiilor de rezolvare;
- Justificarea deciziilor și argumentarea ideilor proprii;
- Aplicarea conceptelor în situații noi (transfer cognitiv);
- Manifestarea metacogniției (autoreglarea gândirii);
- Aprecierea rigurozității logice și a coerenței în raționament;
- Flexibilitate și creativitate în abordarea sarcinilor.

Astfel, monitorizarea trebuie să urmărească nu doar dacă elevul a ajuns la un rezultat, ci *cum* a ajuns la el, punând accent pe procesul cognitiv, nu doar pe produsul final. Cadrul conceptual al monitorizării curriculumului școlar din perspectiva dezvoltării gândirii elevilor fundamentează un model educațional centrat pe competențe și pe formarea intelectuală profundă a copilului.

Integrarea teoriilor psihologice cu cerințele curriculare actuale susține o abordare sistematică și formativă a monitorizării, oferind cadrelor didactice repere clare pentru optimizarea procesului educațional.

MATERIALE ȘI METODE

Un cadru eficient de monitorizare a curriculumului școlar din perspectiva dezvoltării gândirii elevilor presupune utilizarea unor instrumente și metode care permit evaluarea coerentă a modului în care sunt integrate și stimulate procesele cognitive în activitatea educațională. Analiza documentară a curriculumului scris, inclusiv a documentelor curriculare și a ghidurilor metodologice, oferă o imagine de ansamblu asupra intențiilor educaționale privind dezvoltarea gândirii. Observarea activităților didactice contribuie la înțelegerea modului în care aceste intenții se reflectă în practică, iar aplicarea de chestionare și interviuri cadrelor didactice și elevilor oferă perspective relevante asupra percepției și eficienței strategiilor utilizate.

Evaluarea progresului cognitiv al elevilor poate fi realizată prin analiza portofoliilor, fișelor de progres, dar și prin sarcini de tip *rezolvare de probleme*, care constituie indicatori concreți ai dezvoltării gândirii. În plus, monitorizarea se bazează pe identificarea unor indicatori de performanță precum capacitatea de a argumenta, de a face inferențe sau de a propune soluții alternative.

Această abordare este corelată cu standardele internaționale de calitate, inspirându-se din cadrul de referință al OECD privind competențele cheie și învățarea pentru viață, din standardele UNESCO care promovează gândirea critică în educație, precum și din modele europene de monitorizare curriculară axate pe rezultate și impact, cum ar fi modelul logic al evaluării curriculare [10].

Pentru a facilita înțelegerea și aplicarea procesului de monitorizare a curriculumului din perspectiva dezvoltării gândirii elevilor, este esențial să realizăm o trecere logică spre etapele concrete ale acestui demers. După ce am argumentat fundamentele teoretice și metodologice ale unui cadru eficient de monitorizare, urmează să descriem în mod sistematic etapele practice implicate în acest proces. Aceste etape oferă un parcurs clar pentru evaluarea și optimizarea continuă a curriculumului, centrat pe dezvoltarea gândirii elevilor în învățământul general din Republica Moldova.

ETAPELE PROCESULUI DE MONITORIZARE

Etapă	Activitate	Instrumente/ metode	Produse așteptate
1. Planificare	Stabilirea indicatorilor de gândire ce vor fi monitorizați în funcție de curriculum și clasa	Fișă de planificare a monitorizării	Grilă cu indicatori selectați pentru perioada respectivă

Etapă	Activitate	Instrumente/ metode	Produse așteptate
2. Colectare 3. Date	Observarea elevilor în contexte de învățare	Fișe de observație, portofolii, sarcini deschise, reflecții scrise	Date descriptive și evaluative despre manifestarea gândirii
4. Analiză	Interpretarea nivelului de dezvoltare cognitivă	Analiză narativă sau cantitativă (scoruri, rubrici)	Profil cognitiv individual sau pe clasă
5. Feedback	Comunicare rezultatelor și recomandări elevului/familiei	Foaie de feedback, discuții de reflecție cu elevul	Feedback formativ, orientat spre progres
6. Ajustare didactică	Adaptarea strategiilor de predare în funcție de datele obținute	Lecții diferențiate, intervenții psihopedagogice	Planuri de remediere/ accelerare personalizate

Pentru a asigura relevanța și eficiența procesului de monitorizare a dezvoltării gândirii, este necesară alegerea și utilizarea unor instrumente adecvate, care să reflecte fidel progresul cognitiv al elevilor în raport cu cerințele curriculumului. În continuare, sunt prezentate **instrumente** care pot susține coerent și sistematic activitățile de monitorizare și analiză a manifestărilor gândirii elevilor în contexte educaționale variate.

Grilă de monitorizare a dezvoltării gândirii elevilor

Scop: Observarea și înregistrarea progresului elevului în utilizarea gândirii logice, critice, creative și metacognitive, în raport cu cerințele curriculare. Poate fi adaptată pentru diverse discipline de studiu.

Nr.	Indicator psihologic al gândirii	Descriere comportamentală observabilă	Nivel de realizare *1 – slab* *2 – satisfăcător* *3 – bine* *4 – foarte bine*	Observații
1	Analiza și interpretarea datelor/informației	Identifică elementele esențiale, formulează concluzii logice	1 / 2 / 3 / 4	
2	Raționament și justificare logică	Argumentează propriile idei și alegeri	1 / 2 / 3 / 4	
3	Formularea ipotezelor și soluțiilor	Propune soluții originale, relevante și plauzibile	1 / 2 / 3 / 4	
4	Transferul gândirii în contexte noi	Aplică cunoștințele în situații neînvățate anterior	1 / 2 / 3 / 4	
5	Metacogniție și autoreglare	Reflectează asupra propriului mod de gândire și învățare	1 / 2 / 3 / 4	

6	Gândire divergentă și creativitate	Propune idei variate, originale, exprimă flexibilitate	1 / 2 / 3 / 4	
7	Gândire critică și evaluativă	Evaluează argumentele celorlalți, sesizează erorile de logică	1 / 2 / 3 / 4	
8	Perseverență și autonomie cognitivă	Lucrează independent, finalizează sarcinile complexe	1 / 2 / 3 / 4	

Procesul de monitorizare poate fi realizat într-un ritm flexibil, în funcție de obiectivele stabilite și specificul activităților desfășurate. Astfel, perioada de monitorizare poate fi aleasă lunar, trimestrial sau la finalul unei unități de învățare.

În ceea ce privește instrumentele utilizate, acestea pot include: observația directă a comportamentului cognitiv al elevului, analiza produselor activității acestuia (proiecte, rezolvări de sarcini, eseuri etc.), autoevaluarea, interviul structurat sau semistructurat, precum și utilizarea jurnalului de învățare[11] .

Interpretarea datelor colectate poate presupune calcularea unui scor total sau identificarea tendințelor de dezvoltare sau stagnare pe dimensiuni cognitive specifice (precum analiza, sinteza, evaluarea, creativitatea etc.).

Grila de monitorizare nu are doar un rol tehnic, ci și formativ: aceasta poate constitui baza unui feedback constructiv oferit elevului, poate facilita comunicarea cu familia și poate fi utilizată în cadrul discuțiilor din consiliul clasei, pentru ajustarea demersurilor educaționale.

Jurnal/ reflecție cognitivă a elevului

Scop: Dezvoltarea metacogniției – gândirea despre propria gândire.

Exemplu de aplicare:

Limbi străine: „Cum m-a ajutat gândirea logică să învăț un timp verbal nou?”

Biologie: „Ce strategie am folosit pentru a înțelege funcționarea unui organ?”

Geografie: „Cum am ajuns să formulez concluziile despre factorii climatici?”

Sarcini deschise și situații-problemă

Scop: Observarea gândirii în acțiune, nu doar răspunsul final.

Exemplu de aplicare:

Matematică: „Demonstrează că o anumită strategie de rezolvare este mai eficientă”.

Fizică: „Propune două metode alternative pentru a măsura o forță”.

Literatură universală: „Ce alte interpretări se pot da comportamentului unui personaj?”

Rubrică de evaluare a gândirii (cu niveluri de performanță)

Scop: Evaluarea calitativă a performanței cognitive.

Dimensiuni posibile: claritate logică; complexitatea ideilor; originalitate/creativitate; capacitatea de analiză/sinteză; capacitatea de argumentare.

Exemplu de aplicare:

Limba engleză: evaluarea unui eseu de opinie.

Religie: analiza unei dileme morale din perspectivă teologică.

Chestionar de autoevaluare metacognitivă

Scop: Elevul reflectează asupra stilului propriu de gândire.

Exemplu: *îmi place să găsesc metode proprii de a rezolva o problemă, obișnuiesc să verific dacă ceea ce gândesc este logic, îmi analizez greșelile pentru a înțelege unde am greșit.*

Aplicații: se poate utiliza la orice disciplină, în special în fazele de reflecție post-activitate.

Fișa de observație sistematică (interdisciplinară)

Scop: Înregistrarea manifestărilor cognitive ale elevului în timpul activităților de învățare, în dependență de conținuturile curriculare.

Indicator observabil	Context/activitate	Comportamente observate	Comentarii / Recomandări
Formulează întrebări relevante			
Argumentează opiniile proprii			
Propune soluții alternative			
Manifestă creativitate în gândire			
Reflectează asupra propriului demers			

Fișa de reflecție cognitivă

Scop: Dezvoltarea metacogniției prin reflectarea elevului asupra propriei gândiri.

Instrucțiuni: Elevul va completa această fișă după finalizarea unei activități de învățare.

1. Ce am învățat nou în această activitate?_____
2. Ce strategie am folosit pentru a rezolva sarcina?_____
3. A fost dificil? De ce?_____
4. Ce aș face diferit data viitoare?_____
5. Ce am înțeles despre modul în care gândesc?_____

Fișa de monitorizare a competențelor de gândire

Scop: urmărirea modului în care sarcinile de învățare cultivă gândirea critică, logică și creativă.

Indicatori:

- Gradul de problematizare al conținutului (scăzut/mediu/înalt);
- Tipurile de întrebări adresate elevilor (reproductive, aplicative, reflexive, creative);

- Ponderea activităților individuale vs. de grup;
- Corelarea cu competențele generale din curriculum.

Procedeu: profesorul/ observatorul notează pentru fiecare lecție observată procentul de sarcini ce solicită diferite niveluri cognitive.

Grila de monitorizare a coerenței dintre curriculum și evaluare

Scop: verificarea corespondenței dintre obiective/competențe – conținut – metode – evaluare.

Rubrici posibile:

1. Competența vizată (din documentele curriculare);
2. Conținut predat;
3. Strategia didactică utilizată;
4. Tip de gândire solicitat (critică/logică/creativă etc.);
5. Modalitatea de evaluare (test scris, proiect, portofoliu etc.);
6. Observații privind coerența (da/parțial/nu).

Grila de monitorizare a gradului de dificultate a sarcinilor propuse

Scop: evidențierea calibrării între nivelele cognitive (reproducere, aplicare, analiză, creație).

Sarcina propusă	Nivel cognitiv (Bloom)	Dificultate percepută (scăzută/medie/ ridicată)	Număr elevi care au reușit	Observații
„Explică în 3 pași rezolvarea ecuației…”	Aplicare	Medie	18/25	Majoritatea au reușit cu sprijin

Fișa de monitorizare a gradului de libertate în îndeplinirea sarcinilor propuse

Scop: Identificarea proporției din sarcini ce oferă elevilor libertatea de a gândi divergent.

Sarcina didactică	Tip de rezolvare (închisă / semi-deschisă / deschisă)	Exemple de răspunsuri acceptate	Grad de libertate (scăzut/mediu/ ridicat)
„Rezolvă ecuația 2x+5=15”	Închisă (răspuns unic)	x=5	Scăzut
„Argumentează în scris ce simbol literar din poezie ți se pare dominant și de ce”	Deschisă	multiple interpretări	Ridicat

Fișa de echilibru între tipurile de sarcini

Scop: monitorizarea tipului de sarcini propuse în curriculum.

Tip de sarcini	Exemplu din lecție	Proporție (%)	Observații
Reproductive (memorare)	„Redă definiția…”	40%	–
Aplicative (transfer direct)	„Rezolvă exercițiul…”	30%	–
Analitice	„Compară două personaje…”	20%	–
Creative	„Propune o soluție alternativă…”	10%	–

Matricea de monitorizare a progresiei sarcinilor

Scop: identificarea modului în care sarcinile evoluează gradual (de la simplu → complex), așa cum recomandă curriculumul.

Unitate tematică	Nivel inițial al sarcinilor	Nivel final al sarcinilor	Observații
„Ecosistemele” (Biologie)	Identificare de elemente	Proiect de analiză a unui ecosistem local	Progresiv, de la simplu la complex

CONCLUZII

- Monitorizarea curriculumului școlar din perspectiva optimizării gândirii elevilor reprezintă un demers indispensabil pentru asigurarea calității educației și pentru consolidarea formării competențelor cognitive esențiale.
- Dezvoltarea gândirii nu poate fi separată de contextul curricular, ci trebuie susținută prin obiective clar formulate, conținuturi relevante și metode didactice adaptate.
- Monitorizarea eficientă trebuie să fie: formativă, centrată pe progres și pe reglarea continuă a procesului educațional; integrativă și transdisciplinară, valorificând transferul de abilități cognitive între discipline; orientată spre competențe, punând accent pe gândirea critică, creativă și metacognitivă; flexibilă, adaptată nevoilor reale ale elevilor și specificului etapelor de vârstă.
- Instrumentele de monitorizare propuse facilitează atât urmărirea riguroasă a progresului cognitiv, cât și furnizarea unui feedback constructiv elevilor, cadrelor didactice și părinților.
- Monitorizarea curriculumului școlar, realizată în baza unui cadru teoretico-metodologic coerent și susținută de instrumente validate, constituie un mijloc strategic de optimizare a dezvoltării gândirii elevilor și de orientare a sistemului educațional spre standarde internaționale de calitate.

REFERINȚE:

1. PIAGET, J. *Psihologia inteligenței*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
2. VYGOTSKY, L.S. *Gândirea și limbajul*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
3. Ministerul Educației al Republicii Moldova. Curriculum național. Document de politici curriculare pentru învățământul general. Ediția 2018,
4. Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării al Republicii Moldova. *Cadrul de referinţă al curriculumului naţional* / aut.: Vladimir Guţu, Nicolae Bucun, Adrian Ghicov et al.; coord.: Lilia Pogolşa, Valentin Crudu. Chişinău: Lyceum, 2017.
5. BLACK, P., WILIAM, D. (1998). Assessment and Classroom Learning. *Assessment in Education*, 5(1), 7–74.
6. MARZANO, R. (2003). *What Works in Schools: Translating Research into Action*. ASCD.
7. STIGGINS, R. (2005). From Formative Assessment to Assessment FOR Learning. *Phi Delta Kappan*, 87(4), 324–328.
8. GLIGA, L. (2002). *Evaluarea învățării școlare*. Iași: Polirom.
9. CERLAT R. Evaluarea psihologică a gândirii. În: Metodologii de evaluare psihologică în instituțiile educaționale. Ghid metodologic. Universitatea de Stat din Moldova. Departamentul Psihologie. Coordonator: Angela Potâng. Chișinău: CEP USM, 2023. ISBN 978-9975-62 532-6.
10. CERLAT R. Theoretical conceptualizations regarding school curriculum monitoring from the perspective of student thinking development. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2024, nr. 9. (179). ISSN 1857-2103. P. 246.
11. CERLAT R. Dezvoltarea gândirii la diferite etape de vârstă. Ghid metodologic. Chișinău: Editura USM, 2024.

N. B. *Articolul a fost elaborat în cadrul subprogramului (2024-2027) „Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar”, cifrul 011401.*